

Ministerie van Financiën
Korte Voorhout 7
2511 CW DEN HAAG

Rotterdam, 1 februari 2012

Betreft: Reactie Ernst & Young Accountants LLP op Consultatiedocument Accountancy

Geachte heer/mevrouw,

Graag maken wij gebruik van de gelegenheid om een reactie te geven op het 'Consultatiedocument Accountancy'.

In het kielzog van de financiële en later economische crisis wordt over een breed speelveld geëvalueerd welke lessen moeten worden getrokken. Onderdeel hiervan is de vraag of een betere accountantscontrole zou hebben kunnen bijdragen aan het eerder signaleren van toegenomen risico's. In essentie staat dan centraal of de prospectieve betekenis van accountantscontrole kan worden vergroot.

Ernst & Young ondersteunt deze evaluaties nadrukkelijk en wij zijn gaarne bereid mee te denken over een aanpassing van de reikwijdte van de accountantscontrole, zodat de prospectieve betekenis daarvan wordt vergroot. Dit is overigens niet eenvoudig en wij hebben gemerkt dat geleidelijk de aandacht zich is gaan richten op eenvoudiger realiseerbare en meetbare veranderingen. Twee onderwerpen zijn daarbij centraal komen te staan: aanscherping van onafhankelijkheidsregels (nationaal en internationaal) en bevordering van marktwerking (internationaal). Beide worden gekoppeld aan de kwaliteit van de accountantscontrole.

In de verdere discussie hierover is maatschappelijk een brede perceptie ontstaan dat betere borging moet plaatsvinden van de onafhankelijkheid van accountants. Dit vraagt om transparante en uitlegbare normstelling, die overigens naar zijn aard 'principle-based' kan zijn om detailregulering te voorkomen. Ernst & Young hecht daarom groot belang aan deze consultatie die als doel heeft bij te dragen aan de beleidsontwikkeling voor lopende nationale en internationale vraagstukken omtrent accountancy.

Kernpunten van onze reactie

Kwaliteit dient voorop te staan

Perceptie van kwaliteit volgt indien de reikwijdte van de controle aansluit op de verwachting en indien de uitgevoerde werkzaamheden met vereiste deskundigheid en professioneel-kritische houding zijn uitgevoerd overeenkomstig de geldende regels en normen. Twijfel over

onafhankelijkheid leidt tot twijfel over de professioneel-kritische houding. Wij merken dat in het consultatiedocument veel wordt gesproken over onafhankelijkheid, informatievoorziening en Europese harmonisatie, maar weinig over kwaliteit van het werk van de accountant, wat het overkoepelende thema zou moeten zijn. Het risico is dat maatregelen worden geformuleerd, waarbij verandering centraal staat en niet dan wel minder het oplossen van het probleem.

Borging onafhankelijkheid door versterking rol auditcommissie / raad van commissarissen

Wij zijn van mening dat de onafhankelijkheid van de accountant beter geborgd wordt door een versterking van de rol van de auditcommissie / raad van commissarissen. Wij conformeren ons aan het NBA Adviesrapport 'De Raad van Commissarissen als opdrachtgever van de accountant' en constateren dat de kernpunten hiervan bij veel grote ondernemingen al gerealiseerd zijn of ten minste in gang gezet.

Verplichte kantoorroulatie

Een verplichte kantoorroulatie wijzen wij af omdat dit niet bijdraagt aan een betere kwaliteit. Wij zijn van mening dat het geen effectieve manier is om de onafhankelijkheid van de accountant te bevorderen. Verplichte kantoorroulatie kan al snel tot hogere kosten leiden voor het bedrijfsleven. Andere maatregelen zoals de verplichte roulatie van de persoon van de externe accountant en een belangrijkere rol voor de auditcommissie / raad van commissarissen zijn ons inziens effectieve maatregelen.

Het juiste onderscheid maken in soorten opdrachten

De discussie over overige dienstverlening richt zich ons inziens op het verkeerde onderscheid. Een accountant kan naast de controle van de jaarrekening andere assurance opdrachten uitvoeren, zonder dat dit een bedreiging vormt voor de onafhankelijkheid. Andere assurance opdrachten zijn er net als de controle van de jaarrekening op gericht om het vertrouwen van de beoogde gebruiker met betrekking tot het object van onderzoek te versterken. Het juiste onderscheid is naar onze mening het onderscheid tussen assurance diensten en non-assurance diensten. Indien de omzet van non-assurance diensten bij een cliënt hoog wordt ten opzichte van de omzet uit assurance diensten, dan zou een bedreiging voor de onafhankelijkheid kunnen ontstaan. In de praktijk stellen veel auditcommissies evenwel al grenzen aan deze non-assurance diensten en ook geven beroepsregels al aan welke soorten diensten niet zijn toegestaan. In het kader van transparante en uitlegbare normstelling ondersteunen wij evenwel dat (principle-based) nadere regelgeving wordt ontwikkeld.

Nederland moet niet vooruit lopen

Nederland is een open economie met veel hoofdkantoren en vestigingen van buitenlandse bedrijven. Het is van belang dat sprake is van een 'level playing field', zonder verschillen in lokale wetgeving van landen. Wij vinden het daarom belangrijk dat de Nederlandse regering geen maatregelen neemt die een voorschot nemen op wat in EU-verband zal worden geregeld of zelfs verder zouden kunnen gaan dan de uiteindelijke regelgeving. De uitkomsten van de consultatie zouden de Nederlandse regering moeten helpen om haar standpunt ten opzichte van de Europese regelgeving te bepalen. Dit is essentieel voor onder meer een effectieve uitvoering van internationale controleopdrachten.

In onze reactie zullen wij ingaan op alle gestelde vragen. Hierbij houden wij de structuur en volgorde van het consultatiedocument aan.

1. *Onafhankelijkheid*

1.2. Samenloop tussen de controle van de jaarrekening en overige dienstverlening

1. Wat is uw visie op de noodzaak bestaande onafhankelijkheidswaarborgen te versterken?

Wij onderschrijven dat de onafhankelijkheid van de externe accountant te allen tijde dient vast te staan, hierover mag bij het maatschappelijk verkeer geen onduidelijkheid bestaan. De huidige onafhankelijkheidsvoorschriften zijn principle-based. Wij zijn groot voorstander van een principle-based benadering aangezien op deze wijze het best tegemoet gekomen wordt aan specifieke situaties. De huidige insteek is dat een externe accountant c.q. accountantsorganisatie de bedreigingen voor de onafhankelijkheid in kaart brengt en adequate waarborgen treft om deze bedreigingen te mitigeren. Wel zijn wij van mening dat een versterking van de onafhankelijkheidswaarborgen nodig is. Deze versterking zien wij in een actievere rol van de auditcommissie / raad van commissarissen om toe te zien op de onafhankelijkheid van de accountant.

Verder zijn wij van mening dat aanscherping van onafhankelijkheidswaarborgen in internationaal verband dient te worden afgestemd.

2. Past naar uw mening het maken van een onderscheid tussen controle gerelateerde diensten en overige dienstverlening bij de vraag welke diensten een accountantsorganisatie mag leveren bij een OOB-controlecliënt naast de wettelijke controle?

Wij zijn een groot voorstander om een onderscheid te maken tussen assurance opdrachten en non-assurance opdrachten. Voor een verdere verfijning kan worden aangesloten bij de huidige wettelijke bepalingen (artikel 2:382a Boek 2 BW) om een onderscheid te maken tussen:

- onderzoek van de jaarrekening;
- andere controleopdrachten (denk bijvoorbeeld aan beoordelingsopdrachten; assurance bij sustainability rapporten, assurance bij risicomanagement, subsidieverklaringen etc.;
- adviesdiensten op fiscaal terrein;
- andere niet-controlediensten.

Hierbij zijn de eerste twee categorieën te beschouwen als assurance opdrachten en de laatste twee als non assurance. Een assurance opdracht is een opdracht, waarbij de accountant een conclusie formuleert die is bedoeld om het vertrouwen van de beoogde gebruiker met betrekking tot het object van onderzoek te versterken. Er is geen bedreiging voor de onafhankelijkheid indien de externe accountant assurance opdrachten gelijktijdig bij dezelfde cliënt uitvoert. Er moeten dus uitsluitend waarborgen zijn om te voorkomen dat non-assurance opdrachten de onafhankelijkheid bedreigen.

3. Zou daarbij een maximum moeten worden gesteld aan het percentage van deze controle gerelateerde dienstverlening, respectievelijk overige dienstverlening ten opzichte van de omzet uit de wettelijke controle? Zo ja, hoe hoog moet dit percentage volgens u zijn?

Wij denken dat elk percentage arbitrair is. Indien de non-assurancediensten (adviesdiensten) substantieel zijn, is er een bedreiging voor de onafhankelijkheid die door waarborgen dient te

worden geminimaliseerd. De invloed op de onafhankelijkheid is sterk afhankelijk van de soort adviesopdracht. In een situatie waarin het percentage adviesdiensten bijvoorbeeld 35% is, hoeft er niet op voorhand sprake te zijn van een bedreiging van de onafhankelijkheid, bijvoorbeeld omdat een auditcommissie de nodige waarborgen heeft getroffen, denk o.a. aan beoordeling van de aard van de adviesdiensten en goedkeuring vooraf, terwijl in een andere situatie waarin het percentage adviesdiensten 15% bedraagt de bedreiging in werkelijkheid veel groter kan zijn, bijvoorbeeld door de aard van de adviesdiensten of omdat er geen auditcommissie aanwezig is. Wij zijn derhalve voorstander van een principle-based benadering waarbij wij meer belang hechten aan een effectieve rol van de auditcommissie die non-assurance diensten vooraf zou moeten goedkeuren.

Overigens blijkt uit onderzoek van Ernst & Young naar accountantshonoraria 2009-2010 bij beursgenoteerde ondernemingen dat non-assurance diensten gemiddeld niet substantieel zijn. Het percentage van assurance diensten is ruim 88% van de totale honoraria. [zie bijlage A]

Zoals opgenomen in de beantwoording bij vraag 2 en ook gememoreerd onder kernpunten van onze reactie, is een maximum percentage voor andere controleopdrachten niet aan de orde.

4. Bent u het eens met de lijst van toegestane controle en aan controle gerelateerde diensten zoals opgenomen in bijlage I? Welke diensten zou u willen toevoegen of verwijderen?

Wij zijn in principe geen voorstander van een lijst met toegestane diensten. Er moet wat ons betreft duidelijkheid bestaan omtrent de *niet-toegestane* diensten. Het probleem betreft immers niet de toegestane diensten, maar de niet-toegestane diensten. Dit zou in de regelgeving moeten worden opgenomen. Wanneer er wordt besloten om een lijst te maken met toegestane diensten dan dient bijlage 1 ruimte te geven aan alle assurance opdrachten, zoals bedoeld in de begrippenlijst van de IAASB (zie ook HRA 1A).

5. Bent u het eens met de lijst van verboden diensten zoals opgenomen in bijlage II? Welke diensten zou u willen toevoegen of verwijderen?

Wij zijn voorstander van een principle-based benadering (zie vraag 1), dit betekent dat er in beginsel geen lijst met verboden diensten nodig zou moeten zijn. Echter, om onduidelijkheid bij het maatschappelijk verkeer over welke diensten niet zijn toegestaan, weg te nemen, zou deze lijst met verboden diensten voor de categorie OOB-cliënten een handvat kunnen bieden.

Wij hechten belang aan een consistente set van regels internationaal.

6. Kunt u in bijlage III aangeven welk van de daar genoemde diensten volgens u hoort bij de aan controle gerelateerde diensten, verboden diensten of overige diensten?

A: aan controle gerelateerde diensten;

B: overige diensten die (onder voorwaarden) kunnen worden toegestaan;

C: verboden diensten.

Nr.	Type dienstverlening	A	B	C
1	Opstellen of beoordelen van fiscale aangiften		X	
2	Overige verklaringen die conform wettelijk voorschrift door de	X		

	accountant moet worden opgesteld, zoals inbrengverklaringen en fusie- en splitsingsverklaringen			
3	Feitenonderzoek inzake de beoordeling van de interne beheersing, fusies en overnames en fraude .	X		
4	Juridische dienstverlening, niet zijnde het optreden als vertegenwoordiger van de onderneming		X	
5	Overige adviesopdrachten die er niet toe leiden dat in het kader van de accountantscontrole de accountant zichzelf controleert, bijvoorbeeld op gebied van fusies en overnames, strategie, HR, IT, logistiek, bedrijfsoptimalisering.		X	
6	Fiscale advieswerkzaamheden, inclusief fiscale vertegenwoordiging		X	

7. Welke criteria hebt u gehanteerd bij de beantwoording van de vragen 4 tot en met 6?

De onafhankelijkheid van de externe accountant dient te allen tijde vast te staan, hierover mag bij het maatschappelijke verkeer geen onduidelijkheid bestaan. De huidige onafhankelijkheidsvoorschriften zijn principle-based en erop gericht dat de accountant geen eigen werk controleert, niet op de stoel van het management gaat zitten en de objectiviteit niet in het gedrang komt als gevolg van belangenbehartiging. Wij zijn groot voorstander van een principle-based benadering aangezien op deze wijze het best tegemoet gekomen wordt aan specifieke situaties. Daarnaast wijzen wij op een versterking van de rol van de auditcommissie / raad van commissarissen om toe te zien op de onafhankelijkheid van de accountant.

8. Indien het verlenen van overige diensten zijn toegestaan, bij wie zou de beslissing moeten liggen over het verlenen van toelaatbare overige diensten aan een controlecliënt in een specifiek geval:

- a. de accountantsorganisatie?
- b. de externe accountant?
- c. de auditcommissie van de controlecliënt?
- d. degene die de externe accountant benoemt?
- e. een toezichthouder, in casu DNB of AFM?
- f. een andere partij, zo ja, welke zou dat zijn?

Het is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de externe accountant om vast te stellen dat er geen bedreiging voor de onafhankelijkheid bestaat. De accountantsorganisatie heeft in het kader van de zogenaamde zorgplicht de uitgangspunten opgesteld hoe de externe accountant bedreigingen van de onafhankelijkheid beoordeelt en maatregelen neemt.

Uit hoofde van goede corporate governance zou de auditcommissie van de controlecliënt de uiteindelijke beslissing moeten nemen. In navolging van het NBA adviesrapport "De Raad van Commissarissen als opdrachtgever van de accountant" zijn wij er voorstander van dat de auditcommissie beleid ontwikkelt op het gebied van verstrekking van non-assurance

opdrachten aan de accountant. De auditcommissie ziet erop toe dat dit beleid (als onderdeel van het Audit charter) op de website van de onderneming wordt geplaatst. Uitgangspunt is dat de auditcommissie vooraf goedkeuring verleent voor alle eventueel door de accountant uit te voeren adviesopdrachten.

Uiteraard kunnen aandeelhouders binnen het systeem van corporate governance grenzen stellen.

9. Zouden uw antwoorden op de vragen 1 t/m 8 anders luiden wanneer het gaat om niet OOB-controlecliënten? Maakt u hierbij verschil tussen grote (niet OOB-) controlecliënten versus MKB-controlecliënten.

De algemene uitgangspunten zijn voor een OOB-controlecliënt hetzelfde als voor een niet-OOB controlecliënt. Aan de kwaliteit van de controle mag nooit worden getornd. De eisen voor controleopdrachten dienen derhalve dezelfde te zijn voor OOB's en niet-OOB's. Wel kunnen we ons voorstellen dat de onafhankelijkheidsregels verschillen. Wij zijn van mening dat deze regels proportioneel moeten worden toegepast en voor een OOB gezien het maatschappelijk belang stringenter dienen te zijn dan bijvoorbeeld in een DGA (directeur groot aandeelhouder) situatie.

1.3. Zakelijke relaties en sponsoring

10. In hoeverre vindt u dat zakelijke relaties tussen accountantsorganisaties met hun OOB controlecliënten ontoelaatbaar zijn? Onder welke voorwaarden vindt u dit toelaatbaar?

Wij zijn van mening dat een zakelijke relatie toelaatbaar is indien deze past in het kader van de gewone bedrijfsuitoefening en geen bedreiging van niet te verwaarlozen betekenis vormt voor de onafhankelijkheid. Bij twijfel dient de bij die controlecliënt betrokken externe accountant dit conform de huidige regelgeving te bespreken met het toezichthoudend orgaan (auditcommissie of raad van commissarissen) van de cliënt.

Zakelijke relaties bestaande uit joint ventures en andere structurele samenwerkingsvormen om samen de markt te bewerken en opdrachten te verwerven en aan te gaan zijn naar onze mening ontoelaatbaar. Voor niet structurele vormen van samenwerking, zoals het aangaan van een specifieke opdracht als subcontractor, dient het belang van de samenwerking te worden vastgesteld. Als de omzet voortvloeiende uit de opdracht voor geen van betrokken opdrachtnemers, waaronder de accountantsorganisatie en een controlecliënt materieel is, is een dergelijke opdrachtstructuur toegestaan.

Een zakelijke relatie tot het verwerven van goederen en diensten van een controlecliënt achten wij toelaatbaar mits de voorwaarden marktconform zijn en de daaruit gegenereerde omzet voor de controlecliënt en de uitgave voor de accountantsorganisatie niet significant zijn.

11. Vindt u dat accountantsorganisaties in beginsel hun OOB-controlecliënten mogen sponsoren? Zo ja, onder welke voorwaarden vindt u dit toelaatbaar? Welke omvangscriterium zou daarbij moeten gelden?

Nee, tenzij de sponsoring niet ten goede komt aan de cliënt, maar aan een door haar aangewezen goed doel (bijvoorbeeld de sponsoring van een team van de controlecliënt dat participeert in de Roparcorun of de beklimming van de Mt. Ventoux o.i.d.). Het sponsorbedrag zou ten opzichte van het totale sponsorbudget van de accountantsorganisatie niet materieel mogen zijn.

12. Voor zover accountantsorganisaties en externe accountant een beoordelingsruimte mogen hebben voor het aangaan van zakelijke relaties en sponsoring, welke waarborgen zouden zij moeten treffen om bedreigingen voor hun onafhankelijkheid te mitigeren of terug te brengen tot een aanvaardbaar niveau?

Als de zakelijke transactie voldoet aan de voorwaarden die de onafhankelijkheid van de betrokken accountant moeten waarborgen (zie vraag 10), behoeft de accountant zelf geen nadere waarborgen te implementeren. De accountantsorganisatie dient voor het aangaan van dit soort relaties beleidsregels te ontwikkelen, waaronder een consultatie- en goedkeuringsprotocol. Voorts dienen zakelijke relaties en sponsoring met de auditcommissie / raad van commissarissen te worden gecommuniceerd.

13. Zou uw antwoord op de vragen 10 tot en met 12 anders luiden wanneer het gaat om niet OOB-controlecliënten? Maakt u hierbij verschil tussen grote OOB-controlecliënten versus MKB-controlecliënten.

Zie ons antwoord op vraag 9.

1.4. Verplichte roulatie en joint audits

14. Acht u, in aanvulling op de bestaande roulatie van externe accountants bij OOB-controlecliënten, een kantoorroulatie noodzakelijk? Zo ja, waarom?

Wij zijn tegenstander van een verplichte kantoorroulatie. Wij zijn van mening dat het geen effectieve manier is om de onafhankelijkheid van de accountant te bevorderen. Verplichte kantoorroulatie kan tot hogere kosten leiden voor het bedrijfsleven. Andere maatregelen zoals de verplichte roulatie van de persoon van de externe accountant en een belangrijkere rol voor de auditcommissie zijn ons inziens effectievere maatregelen. Het alternatief van partnerroulatie biedt het grote voordeel van een verversing/verfrissing van het controleteam met behoud van kennis en ervaring. De auditcommissie zou naar onze mening wel periodiek de wenselijkheid van kantoorroulatie moeten beoordelen. Dit dient uiteraard te worden vooraf gegaan door een evaluatie van het functioneren van de accountant.

15. Wat vindt u van het voorstel van de Commissie voor een verplichte kantoorroulatie eens per zes jaar en na negen jaar indien er sprake is van een joint audit?

Wij zijn tegenstander van dit voorstel. Andere maatregelen zoals de verplichte roulatie van de persoon van de externe accountant, een belangrijkere rol voor de auditcommissie en extern toezicht door de AFM zijn ons inziens effectievere maatregelen. Wij conformeren ons aan het NBA Adviesrapport 'De Raad van Commissarissen als opdrachtgever van de accountant'.

16. Vindt u dat de roulatietermijn van externe accountants bij OOB-controlecliënten van zeven jaar zou moeten worden gewijzigd? Zo ja, wat is volgens u de beste roulatietermijn?

Nee, de huidige termijn van zeven jaar voldoet en sluit aan op de internationale regelgeving.

17. Vindt u dat er boven de huidige evaluatiebepalingen in de Code Corporate Governance een verplichte periodieke aanbesteding van de accountantscontrole voor OOB-controlecliënten moet worden ingevoerd? Zo ja, wat zou de termijn moeten zijn voor de aanbesteding? Zo nee, wat zou een door u gewenst alternatief zijn?

Wij zijn in navolging van het NBA geen voorstander van een verplichte aanbesteding. In het adviesrapport 'De Raad van Commissarissen als opdrachtgever van de accountant' stelt de adviescommissie dat zij van mening is dat verplichte aanbesteding niet noodzakelijk is indien haar adviezen worden opgevolgd. Indien de onderneming een vrijwillige aanbestedingsprocedure hanteert, dient de onderneming informatie over de gehanteerde benoemingsprocedure, selectiecriteria, het aantal uitgenodigde accountants, enz. op de website van de onderneming te publiceren. Voor de duidelijkheid wordt vermeld dat de hier boven beschreven voorstellen betrekking hebben op accountantsorganisaties. De huidige regels verplichten al dat externe accountants om de (maximaal) 7 jaar per cliënt rouleren.

18. Voor welke periode zou een accountantsorganisatie bij OOB-controlecliënten telkens moeten worden benoemd binnen de maximale termijn van aanbesteding (i.t.t. vraag 17 betreft dit de minimum termijn van de benoeming)?

Wij zijn van mening dat naast regels over aanbesteding ook regels over een minimumtermijn van de benoeming niet wenselijk zijn en leiden tot een 'overkill' aan regulering. De minimumtermijn dient ons inziens aan contractpartijen te worden overgelaten, waarin de auditcommissie / raad van commissarissen een belangrijke rol speelt.

19. Vindt u een verplichte roulatietermijn wenselijk voor externe accountants die niet-OOB-controlecliënten controleren? Om de hoeveel jaar zouden externe accountants bij niet-OOB-controlecliënten moeten rouleren?

Nee, wij zijn voorstander van de zogenaamde principle-based benadering. In dit verband verwijzen wij dan ook naar de NBA Praktijkhandreiking 1106 Interne roulatie bij niet OOBs. Uitgangspunt hierbij is dat elk jaar de bedreiging voor de onafhankelijkheid uit hoofde van een langdurige relatie dient te worden beoordeeld. Het feit dat een persoon gedurende lange tijd als partner belast met een essentiële taak bij de uitvoering van de controleopdracht van de jaarrekening in het controleteam is opgenomen of gedurende lange tijd de kwaliteitsbeoordeling uitvoert, leidt zoals hiervoor is aangegeven tot een bedreiging voor de onafhankelijkheid van de bij de controleopdracht van de jaarrekening betrokken openbaar accountant als gevolg van vertrouwdschap. Er kunnen omstandigheden, zoals bijvoorbeeld wijzigingen in het controleteam en/of wijzigingen bij de klant, zich voordoen, of er kunnen aanvullende maatregelen worden getroffen die deze bedreiging tot een aanvaardbaar niveau terug brengen, bijvoorbeeld een onafhankelijke kwaliteitsbeoordeling.

20. Wat vindt u van het toestaan of verplichten van joint audits voor de controle van OOB-ondernemingen?

Wij zijn tegenstander van een verplichting van joint audits omdat dit naar onze stellige verwachting zal leiden tot hogere kosten en het niet aangetoond is dat dit zal leiden tot een betere kwaliteit van de controle. Joint audits kunnen voorts leiden tot een verhoogd risico van 'gaps' in het controleproces als gevolg van coördinatieproblemen tussen beide accountantsorganisaties en creëert het risico dat het management beide accountantsorganisaties tegen elkaar uitspeelt.

Overigens merken wij op dat wanneer een onderneming een joint audit wenst, de regelgeving dit niet zou moeten verhinderen.

1.5. De selectie en aansturing van de externe accountant

21. Bent u het eens met de stelling dat het in de Nederlandse Corporate Governance Code opgenomen model waarbij de (auditcommissies van) raden van commissarissen meer het voortouw nemen in de relatie met de accountant in de huidige praktijk onvoldoende tot uiting komt?

Ja, de opzet is goed maar de uitwerking in de praktijk kan beter.

22. Kunt u zich vinden in de aanbevelingen uit het NBA-adviesrapport?

Ja, wij kunnen ons vinden in de aanbevelingen van de NBA.

23. Welke rol zou de toezichthouder AFM en/of DNB naar uw mening moeten vervullen bij de benoeming van de accountant? Wat vindt u van een goedkeuring, veto of meldplicht?

Wij zijn mening dat de auditcommissie in de beste positie is om de accountant te benoemen. De auditcommissie kan door de kennis van de organisatie de specifieke situatie / omstandigheden het beste inschatten. Een melding aan de AFM en DNB (indien van toepassing) zou ons inziens moeten volstaan.

2. Informatievoorziening

2.1. Vergroten transparantie over kwaliteit

22. In hoeverre denkt u dat transparantie over de kwaliteit van de dienstverlening door het (accountants)kantoor bijdraagt aan de keuze voor een bepaalde accountantsorganisatie?

Transparantie over kwaliteit van de dienstverlening levert een zekere bijdrage aan de keuze voor een bepaalde organisatie, maar zal niet de enige factor van betekenis zijn.

23. Hoe kan de transparantie van accountantsorganisaties over de kwaliteit van hun eigen dienstverlening worden verbeterd?

Accountantsorganisaties met een OOB vergunning publiceren jaarlijks een transparantieverslag. Een transparantieverslag geeft een goed beeld van de kwaliteitsinspanningen van de accountantsorganisaties. De kwaliteit van de transparantieverslagen is de laatste jaren verder toegekomen. Naast de opzet en het bestaan van het kwaliteitsbeleid en de kwaliteitsbeheersing is er in toenemende mate aandacht voor de uitkomsten van de interne en externe toetsing van de werking van de kwaliteitsystemen. De

huidige transparantieverlagen geven een goed beeld van de kwaliteit. NBA-wijzer 2 is hierbij een goed uitgangspunt.

24. Bent u van mening dat de accountantsorganisatie de relevante bevindingen over een controlecliënt in een AFM-onderzoeksrapport zou moeten verstrekken aan de (auditcommissie van) de raad van commissarissen van de desbetreffende controlecliënt?

Ja, wij zijn het hiermee eens.

25. Vindt u dat kantoor specifieke AFM-onderzoeksrapporten openbaar moeten worden gemaakt?

Ja, mits daarbij gekozen wordt voor een evenwichtige kantoor specifieke rapportage waarbij ook aandacht geschonken wordt aan de goede punten, zoals thans in het Verenigd Koninkrijk wordt gehanteerd. [zie www.frc.org.uk]

26. Hoe kan de transparantie van de niet-OOB-kantoren over hun kwaliteit beter worden geborgd?

Wij achten het van belang dat op het gebied van regelgeving een 'level playing field' bestaat voor alle accountantsorganisaties in Nederland. Het vertrouwen in het beroep wordt niet bevorderd door te werken met verschillende normenkaders voor accountantsorganisaties. Ook van niet OOB-kantoren mag om die reden transparantie over kwaliteit worden verwacht. Kwaliteitsvoorschriften, intern en extern toezicht daarop en eventuele transparantie daarover strekt zich bij OOB kantoren ook uit tot de controles van niet-OOB cliënten.

2.2. Vergroten transparantie over onafhankelijkheid

27. Vindt u dat accountantsorganisaties transparant moeten zijn over hun onafhankelijkheid?

Ja

28. Indien ja, hoe kan de transparantie van accountantsorganisaties over hun onafhankelijkheid worden verbeterd? Aan welke elementen zouden accountantsorganisaties meer aandacht moeten besteden?

In eerste instantie dient een accountantsorganisatie verantwoording af te leggen richting de auditcommissie /raad van commissarissen. Zij verkeren in de beste positie om de onafhankelijkheid te beoordelen. Daarnaast zouden de voorschriften voor het transparantieverlag kunnen worden uitgebreid met toelichting omtrent het beleid inzake onafhankelijkheid, alsmede bijvoorbeeld een specificatie omzet assurance diensten -niet assurance diensten per cliëntcategorie (OOB - niet-OOB).

29. Vindt u dat accountantsorganisaties controlecliënten of het maatschappelijk verkeer zouden moeten informeren over onafhankelijkheidsovertredingen? Welke middelen zouden daarvoor het meest geschikt zijn (bijv. transparantieverlagen, websites, jaarrekeningen)?

Ja, via het transparantieverlag.

30. Bent u van mening dat de transparantie over onafhankelijkheid gelijk zou moeten zijn voor accountantsorganisaties die OOB-controlecliënten hebben en de overige accountantsorganisaties?

Ja, hoewel er ten aanzien van de striktheid van onafhankelijkheidsregels verschillen kunnen zijn.

2.3. Informatiebehoefte van de gebruiker

Voor een nadere toelichting op dit thema en op onze antwoorden op de vragen in deze sectie verwijzen wij naar onze brochure Auditor reporting: exploring options for change. [zie bijlage B]

31. Bent u het eens met het uitgangspunt dat de accountant in principe geen inhoudelijke informatie over de gecontroleerde onderneming verstrekt.

Ja

32. Vindt u dat een accountant aanvullende informatie over de door hem uitgevoerde controlewerkzaamheden respectievelijk zijn bevindingen aan gebruikers zou moeten verstrekken? Heeft u aanvullingen op de genoemde onderwerpen of zijn er onderwerpen die u niet relevant vindt?

Belangrijk uitgangspunt bij de beoordeling van de waarde van verslaggeving ten behoeve van stakeholders is een holistische benadering van het geheel van informatieverstrekking aan gebruikers van jaarverslagen. De controleverklaring is één element in de verslaggeving dat gezamenlijk moet waarborgen dat aan gebruikers geschikte en betrouwbare informatie wordt gegeven. Wij zijn daarom van oordeel dat wijzigingen in de controleverklaring mede in de context moeten worden gezien van mogelijke verbeteringen in de verslaggeving door de raad van bestuur en de raad van commissarissen, inclusief meer uitgebreide rapportage door de auditcommissie, op basis waarvan de accountant vervolgens kan rapporteren. Dit is in lijn met ons 'White paper: de toegevoegde waarde van de accountant'. [zie www.ey.nl]

Zie ook ons antwoord op vraag 33.

33. Wat vindt u van de informatie waarde van de huidige controleverklaring en hoe kan deze worden vergroot?

De informatiewaarde kan worden vergroot door het opnemen van verduidelijkende teksten in de controleverklaring om het begrip van het controleproces bij beleggers en andere gebruikers te vergroten. Van belang hierbij is om de gebruikte terminologie in de controleverklaring te verduidelijken zoals ten aanzien van de begrippen redelijke mate van zekerheid, materialiteit en afwijkingen van materieel belang. Daarnaast pleiten wij ook voor een verdere verduidelijking van de verantwoordelijkheden van het bestuur en de accountant, waaronder:

- de verantwoordelijkheid van de accountant voor fraude;
- de verantwoordelijkheid van het bestuur voor het opstellen van de jaarrekening inclusief de toelichtingen;
- de verantwoordelijkheid van de accountant voor toelichtingen in de jaarrekening;

- de verantwoordelijkheid van het bestuur en de accountant voor naast de jaarrekening in het (volledige) jaarverslag opgenomen informatie;
- onafhankelijkheid van de accountant.

Voorts zijn wij van mening dat het gebruik van toelichtende paragrafen ('emphasis of matter') gestimuleerd moet worden (zie ons antwoord op vraag 35).

34. Zou de accountant een Auditor Discussion & Analysis moeten opnemen bij het jaarverslag van de controlecliënt?

Wij denken dat het niet goed mogelijk is om subjectieve oordeelsvorming over financiële informatie (waaronder 'close calls') of de controle op een geschikte en begrijpelijke manier onder de aandacht van gebruikers te brengen zonder dat sprake is van een effectieve wederzijdse dialoog. Ook hebben wij twijfel of hiervoor een geschikt en praktisch raamwerk ontwikkeld kan worden zonder de relatie met de auditcommissie te verstoren.

35. Zou de accountant door middel van het gebruik van toelichtende paragrafen de gebruiker (belegger) frequenter moeten informeren over belangrijke punten?

Ja, de toepassing van toelichtende paragrafen dient gestimuleerd te worden. De huidige regelgeving is bepaald niet uitnodigend, maar ook niet duidelijk (met uitzondering van onzekerheden ten aanzien van de continuïteit). Wij benadrukken het belang van een goed normenkader en heldere toelichting voor het opnemen van 'emphasis of matter' paragrafen. Gebruikers van jaarrekeningen worden geconfronteerd met een toenemende hoeveelheid financiële informatie en een aantal gebruikers heeft aangegeven dat de accountant behulpzaam kan zijn bij het bepalen van een betere focus op de door hun uitgevoerde analyses. Om aan deze vraag tegemoet te komen zijn wij er voorstander van om vaker gebruik te maken van een toelichtende paragraaf met als doel de gebruiker te wijzen op bepaalde informatie die:

- naar het oordeel van de accountant voor gebruikers van groot belang is voor een juist begrip van de gecontroleerde jaarrekening, bijvoorbeeld een waarderingsgrondslag die een significante impact heeft op de financiële positie of het gebruik door het bestuur van 'highly judgemental' (subjectieve) schattingen;
- in het controleproces sterke nadruk hadden, bijvoorbeeld als gevolg van discussies met de audit committee of aspecten die significante controle-inspanningen vereisten welke uniek is voor de betreffende entiteit.

Wij benadrukken dat het in deze 'emphasis of matter' paragraaf niet gewenst is dat hier subjectieve oordeelsvorming door de accountant over de cliënt of de controle tot uiting komt. In het bovenbeschreven normenkader en toelichting daarop dient dit te worden aangegeven en uitgewerkt.

36. Bent u het eens met het voorgestelde model waarbij de accountant rapporteert aan de raad van commissarissen en deze de relevante informatie al dan niet voorzien van commentaar naar buiten brengt.

Ja, zie ook ons antwoord op vraag 32 en ons White paper: de toegevoegde waarde van de accountant.

37. Zou de accountant expliciet moeten rapporteren over de door de raad van commissarissen verstrekte informatie of is het voldoende als de accountant alleen reageert als de informatie onvoldoende is weergegeven in het verslag van de raad van commissarissen?

Zie ook ons antwoord op vraag 32. Een optie om additionele informatie te verstrekken aan gebruikers is om de rapportageverplichtingen voor het bestuur en degenen belast met governance (bijvoorbeeld de auditcommissie) uit te breiden in combinatie met een uitbreiding van de rapportage van de onafhankelijke accountant. Ook de IAASB heeft deze optie onderzocht in haar consultatiedocument. Wij zijn van mening dat deze opties het overwegen waard zijn, en stellen een nadere analyse voor van de voordelen en de kosten die daaraan verbonden zijn.

38. Vindt u dat de accountant in zijn management letter verplicht aandacht zou moeten besteden aan de door het bestuur gegeven transparantie over risicobeheersing, financiering en continuïteit, schattingen management en belangrijke waarderingsgrondslagen? Zo ja, mist u daarbij nog onderwerpen?

Ja, zie ook ons antwoord op vraag 37.

39. Naar welke elementen van het jaarverslag van de onderneming zou de controleplicht van de accountant moeten worden uitgebreid? Op welke termijn zou dat moeten gebeuren?

Wij begrijpen de behoefte van het maatschappelijk verkeer aan gecontroleerde niet-financiële informatie. Hierbij kan gedacht worden aan assurance met betrekking tot risicomanagement informatie, milieu-informatie en corporate governance-informatie. Van belang hierbij is dat er een adequaat raamwerk beschikbaar is. In dit kader wijzen wij op de initiatieven van IIRC inzake integrated reporting, de organisatie die voorstellen doet om de verslagen van ondernemingen aan te laten sluiten op maatschappelijke behoefte, en de gedachtevorming binnen NBA inzake uitbreiding rol van de accountant.

3. Europese harmonisatie en toezicht

40. Hoe staat u tegenover integratie van het toezicht in ESMA? Aan welke voorwaarden denkt u dat daarbij moet worden voldaan?

Wij zijn voorstander van een pan-Europees toezichthoudend orgaan die op gelijke voet staat met de niet-EU counterparts. Dit is noodzakelijk om de samenwerking binnen de lidstaten en met andere landen te versterken. Wij wijzen op het belang van een betere aansluiting van de nationale toezichthoudende organen op elkaar en een bestendige aanpak zowel ten aanzien van cross-border toezicht van grote accountantsfirma's als lokaal opererende accountantsfirma's.

41. Wat zouden volgens u de taken en verantwoordelijkheden van een Europese toezichthouder moeten zijn?

Zie ons antwoord op vraag 40.

Onderzoek accountants-honoraria 2009-2010

De onafhankelijkheid van de accountant in het geding?

Door prof. dr. Auke de Bos RA, drs. Henk Willem Edelman RA en Lic. TEW Piet Hemschoote, Bedrijfs-revisor

De accountant mag - in hoofdlijnen - niet op de stoel van de directie gaan zitten, niet zijn eigen werk controleren (bepaalde adviesdiensten zijn daardoor niet toegestaan) en geen procedures voor de klant voeren. Ook moet hij financieel en persoonlijk onafhankelijk zijn van de cliënt. Dit alles omdat een accountant die te veel afhankelijk is van de klant, verleid kan worden mee te buigen met diens wensen. Dit onderzoek richt zich op één deelaspect van de onafhankelijkheid, namelijk de financiële onafhankelijkheid van de accountant en de accountantsorganisatie ten opzichte van de cliënt voor wat betreft zijn honoraria. Bestaande regelgeving verbiedt bepaalde dienstverlening volledig en andere dienstverlening is veelal onderworpen aan goedkeuring door de Raad van Commissarissen/ Audit Committee.

Om een oordeel te vormen van de mate van onafhankelijkheid, onderzoeken wij de verhouding tussen de accountants-honoraria uit hoofde van de accountantscontrole enerzijds en die voor adviesdiensten anderzijds¹. De algemene gedachte is dat als een accountantsorganisatie relatief veel adviesdiensten verkoopt aan een controlecliënt, er een bedreiging kan bestaan voor zijn onafhankelijkheid. Hierdoor wordt inzicht verkregen in hoeverre de omvang van adviesdiensten een bedreiging voor de onafhankelijkheid vormt.

Het onderzoek borduurt voort op eerdere onderzoeken op dit gebied en richt zich op Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Van Offeren e.a. heeft in 2010

een onderzoek met betrekking tot 94 beursgenoteerde ondernemingen gepubliceerd in het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-economie (MAB)². Uit het onderzoek blijkt dat in 2008 73,4% (2007: 76,4%) van het honorarium betrekking heeft op het onderzoek van de jaarrekening. Langendijk heeft de jaarrekeningen 2009 van grote Nederlandse nv's en bv's onderzocht, verschenen in het MAB in 2011. Hieruit blijkt dat in 2009 het onderzoek van de jaarrekening voor 75,0% (2008: 71,7%) deel uitmaakte van de totale fee.

De percentages zijn niet geheel vergelijkbaar als gevolg van een verschillende onderzoeks-populatie, maar het percentage ligt in die jaren niet beneden de 71,7% en is in 2009 het hoogst, namelijk 78,9%.

Wet- en regelgeving

De relevante wet- en regelgeving over onafhankelijkheid en accountants-honorarium is te vinden in:

- » 8ste EU-Richtlijn, regels van IFAC en IESB.
- » Burgerlijk Wetboek (BW), Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) en Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta).
- » Verordening gedragscode voor RAS / AAs.
- » De Nadere voorschriften inzake onafhankelijkheid van de openbaar accountant (NVO, augustus 2007).
- » Praktijkhandreiking 1107 van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA) over declaratieomvang. Deze praktijkhandreiking is overgenomen door de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA).

1 Een ander aspect van financiële onafhankelijkheid is het hebben van een financiële relatie met de cliënt, bijvoorbeeld door het houden van aandelen van de cliënt, hetgeen overigens verboden is. Bij dit vraagstuk wordt in dit artikel niet stilgestaan.

2 Voor de volledige onderzoeken verwijzen wij naar: Offeren, D van, T. Verdoes en J. Willems (2010), Accountantskosten in de jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen, MAB, vol. 84, no. 6, pp. 291-302 en Langendijk, H. (2011), 'De beëindiging omtrent het accountants-honorarium in de jaarrekening', MAB, vol. 85, no. 1/2, pp. 37-51

Visie op wet- en regelgeving

Volgens de wet- en regelgeving dreigt de onafhankelijkheid van de accountant en de accountantsorganisatie in gevaar te komen als het percentage honoraria gerelateerd aan adviesdiensten op fiscaal terrein en niet-controlediensten relatief hoog is. Dit is een kwalitatieve overweging. In de praktijkhandreiking wordt aangegeven dat de bedreiging voor onafhankelijkheid er is bij 50% advies. Inmiddels heet Eurocommissaris Barnier zijn voorstellen voor nieuwe regels gepubliceerd en hij pleit voor een totaal verbod van advies, dit is ook wat Plasterk voorstelt. Minister de Jager vindt een adviespercentage van 30% acceptabel. De vraag is of met dit criterium de onafhankelijkheid van de accountantsorganisatie altijd vaststaat. De wetgever heeft overigens geen norm gegeven voor deze verhouding. Verder bestaat er onduidelijkheid of er voor de bepaling van deze verhouding alleen naar de honoraria van de Nederlandse accountant-organisatie dient te worden gekeken, of dat het hierbij gaat om de omzet van het (internationale) netwerk. De wetgever lijkt vooral naar de honoraria van de Nederlandse accountantsorganisatie te kijken, terwijl het NIVRA aangeeft dat het zowel om de Nederlandse als om de honoraria van het netwerk gaat.

Wij zijn van mening dat voor internationaal opererende ondernemingen vooral gekeken moet worden naar het totale honorarium van de accountantsorganisatie wereldwijd (dus inclusief het netwerk), hetgeen ook Bedrijfs-economisch geven uitsluitend de geconsolideerde cijfers een volledig beeld van de beursgenoteerde onderneming.

Het zou merkwaardig zijn om bij de beoordeling van een internationaal opererende onderneming, die een accountant

heeft die via zijn internationale netwerk opereert, slechts naar een deel van het plaatje te kijken: de honoraria van de accountant in Nederland. Het is onze ervaring ook dat audit committees en commissarissen van internationaal opererende ondernemingen vooral in het totaalplaatje zijn geïnteresseerd. De wet zou op dit punt verduidelijkt c.o. aangepast moeten worden.

Onderzoek

Methodologie

Wij hebben het onderzoek gedaan op basis van de jaarverslagen over 2010. De populatie bestaat uit ondernemingen die zijn genoteerd aan een Nederlandse beurs, waaronder AEX, AMX en ASX. Buiten beschouwing zijn gelaten: de ondernemingen die geen

toelichting hebben opgenomen ten aanzien van het accountants-honorarium of waarvoor onduidelijk was of het honorarium van de Nederlandse accountantsorganisatie of van het internationale netwerk wordt gegeven.

De onderzoekspopulatie bestaat uit 109 in Nederland beursgenoteerde ondernemingen.

Resultaten

Uit de jaarrekeningen 2010 (zie tabel 1), waarin tevens vergelijkende cijfers over 2009 zijn opgenomen (zie tabel 2), blijkt het volgende beeld.

De honoraria met betrekking tot het onderzoek van de jaarrekening voor het netwerk van accountantsorganisaties vormen gemiddeld 76,4% van de totale honoraria in 2010 en 78,9% in 2009 en zijn daarmee licht gedaald. Voor de AEX-

Tabel 1: Opbouw accountants-honorarium per beurs 2010

2010	Onderzoek van de jaarrekening	Andere controle-opdrachten	Totaal controle	Adviesdiensten op fiscaal terrein	Andere niet-controle-diensten	Totaal
AEX	78,5%	11,6%	90,1%	5,4%	4,6%	100,0%
AMX	70,3%	13,1%	83,4%	8,6%	8,0%	100,0%
ASX	63,1%	15,1%	78,2%	15,4%	6,4%	100,0%
Overige	70,9%	7,0%	77,9%	13,1%	8,9%	100,0%
Totaal	76,4%	11,7%	88,1%	9,6%	5,3%	100,0%

Tabel 2: Opbouw accountants-honorarium per beurs 2009

2009	Onderzoek van de jaarrekening	Andere controle-opdrachten	Totaal controle	Adviesdiensten op fiscaal terrein	Andere niet-controle-diensten	Totaal
AEX	82,2%	9,5%	91,7%	5,6%	3,7%	100,0%
AMX	70,2%	11,5%	81,7%	7,6%	10,7%	100,0%
ASX	63,3%	16,7%	80,0%	13,6%	6,4%	100,0%
Overige	67,3%	13,6%	80,9%	11,6%	7,5%	100,0%
Totaal	78,9%	9,5%	88,4%	8,4%	5,0%	100,0%

Tabel 3: Adviesinstellen op fiscaal terrein ten opzichte van totaal honorarium

Percentage t.o.v. totaal honorarium	2010		2009	
	Aantal ondernemingen	%	Aantal ondernemingen	%
51-100%	0	0,0%	0	0,0%
41-50%	3	2,8%	0	0,0%
31-40%	2	1,8%	4	3,7%
21-30%	12	11,0%	11	10,1%
11-20%	13	11,9%	18	16,5%
0-10%	23	21,1%	24	22,0%
0%	56	51,4%	52	47,7%
Totaal	109	100,0%	109	100,0%

Tabel 4: Andere niet-controlediensten ten opzichte van totaal honorarium

Percentage t.o.v. totaal honorarium	2010		2009	
	Aantallen	%	Aantallen	%
61-70%	1	0,9%	1	0,9%
51-60%	1	0,9%	0	0,0%
41-50%	2	1,8%	1	0,9%
31-40%	2	1,8%	1	0,9%
21-30%	6	5,5%	9	8,3%
11-20%	17	15,6%	19	17,4%
0-10%	40	36,7%	37	33,9%
0%	40	36,7%	41	37,6%
Totaal	109	100,0%	109	100,0%

ondernemingen is het gemiddelde percentage in zowel 2009 als 2010 iets hoger dan voor de AMX respectievelijk de ASCX. De categorie 'overig' heeft in 2010 een met de AMX vergelijkbaar percentage.

De honoraria voor andere controlediensten bedragen gemiddeld 11,7% in 2010 en 9,5% in 2009 en zijn daarmee iets gestegen. We zien voor andere controlediensten een relatief lager percentage voor de AEX-fondsen dan voor ondernemingen op de andere beurzen. De optelling van de honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening en andere controlediensten resulteert in honoraria voor controle van 88,1% in 2010 en 88,4% in 2009 en is daarmee nagenoeg gelijk gebleven.

Slechts 1,2% van de totale honoraria heeft betrekking op de adviesdiensten op fiscaal terrein en andere niet-controlediensten. Zoals eerder aangegeven, is in de praktijk handreiking 1107 een percentage als uitgangspunt genoemd van 50%. Gemiddeld blijven de adviesdiensten van de onderzochte ondernemingen (ver) onder dit percentage, zoals blijkt uit tabel 3.

Bij meer dan de helft van de beursgenoteerde ondernemingen bedraagt dit percentage 0%. Bij 15,6% in 2010 en 13,8% in 2009 van de ondernemingen bedraagt dit percentage meer dan 20%. Slechts 2,8% in 2010 en 0% in 2009 van de onderzochte ondernemingen heeft een fiscaal adviespercentage van tussen de 41-50%. Bij geen enkele onderneming bedraagt dit percentage meer dan 50%. Alle ondernemingen blijven

3 De eerste onderneming met een percentage voor overig advies van 52,1% (en belastingadvies 0,0%) voldoet op basis van alleen de Nederlandse activiteiten wel aan de norm van maximaal 50% honorarium uit adviesdiensten. Uit de toelichting op de accountantskosten van de tweede onderneming met een percentage voor overig advies van 62,6% (en belastingadvies 0,0%), blijkt dat het honorarium uit hoort van overige adviesdiensten, waaronder ook belastingadvies, boven de 50% ligt. Wij hebben dit totale bedrag meegenomen onder overige adviesdiensten omdat in de toelichting geen nadere splitsing is opgenomen.



onderzochte ondernemingen (twee ondernemingen) heeft in 2010 een honoraria voor andere niet-controlediensten meer dan 50%, in 2009 was dit één onderneming.³

Wanneer 2010 wordt vergeleken met 2009, zien wij een lichte daling van het aantal ondernemingen dat geen andere niet-controlediensten afneemt (van 41% naar 40%), terwijl het aantal ondernemingen dat een percentage niet-controlediensten van meer dan 50% heeft is gestegen van één naar twee ondernemingen.

Belangrijkste bevindingen

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de ontwikkeling van de verhouding tussen de honoraria uit hoofde van de accountantscontrole en de honoraria voor adviesdiensten bij Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. In ons onderzoek hebben wij ons gericht op de honoraria van het accountantsnetwerk. Onze belangrijkste bevindingen zijn:

- » Het percentage honoraria voor onderzoek naar de jaarrekening ten opzichte van de totale honoraria is 76,4% in 2010 (78,9% in 2009). Eerder uitgevoerde onderzoeken over voorgaande jaren laten vergelijkbare percentages zien. Er is niet een echte trend waar te nemen, maar het percentage is relatief hoog. Uitgaande van het 50%-criterium of het 30%-criterium

ondernemingen (twee ondernemingen) heeft in 2010 een adviespercentage van meer dan 50%.

Conclusies

Op basis van de bovenstaande bevindingen kan geconcludeerd worden dat indien er een percentage van 50% of 30% wordt gehanteerd om vast te stellen of een accountantsorganisatie onafhankelijk is, de meeste opdrachten van accountantsorganisaties voldoen. Indien het percentage voor advies op 0% wordt gezet, zal een groot deel van de accountantsorganisaties hun adviesdiensten, die relatief beperkt zijn, volledig moeten afbouwen. Wij zijn van mening dat uit de cijfers volgt dat de bestaande praktijk met een Raad van Commissarissen/Audit Committee die toezicht houdt op de mate van advisering bijklaar goed werkt.

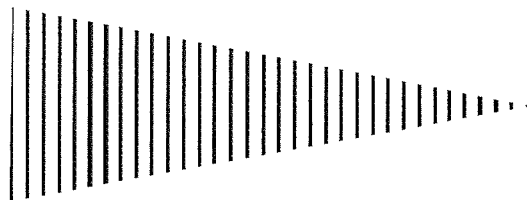
Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met:

Auke de Bos
 Directoraat-Valkechniek
 + 31 (0)88-407 5009
 auke.de.bos@nl.ey.com

November 2011

Point of view

Our perspective on issues of concern



Auditor reporting: exploring options for change

Our point of view

Ernst & Young believes that in the wake of the financial crisis there is an opportunity to enhance auditor reporting to contribute to investor confidence. We therefore strongly support current efforts to explore options for improving the auditor reporting model and encourage the development of a standard auditor's report that would be used for all entities globally.

About this *Point of view*

Welcome to Ernst & Young's *Point of view* series. These documents express our view on current public policy and regulatory matters of importance to our stakeholders, our profession and the capital markets.

Context

The 2008 financial crisis triggered a reassessment of the role and responsibilities of all capital market participants. As part of this process, policy-makers are questioning whether auditor reporting could be improved to communicate more than a "pass/fail" opinion on the entity's financial statements. In addition, investors and other financial statement users are calling for more information about entities and their risks, as well as the audit process and auditor judgments and findings.

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)¹ and the US Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB)² issued consultation documents in May and June 2011, respectively, to seek stakeholder input on options for change to the auditor reporting model.³ The PCAOB concept release focused on audits of US-listed public companies and explored four specific alternatives to the existing auditor reporting model. The IAASB consultation was more open-ended, seeking to determine whether key stakeholders hold common views about possible options to enhance the quality, relevance and value of auditor reporting. As a global standard-setter, the IAASB also asked stakeholders to consider the applicability of changes across jurisdictions and the potential applicability of new standards to both listed and non-listed entities. The comment period for each consultation has closed. We expect the PCAOB to propose standards in 2012 once it has assessed comments received. The IAASB also will undertake a project on improving auditor reporting in 2012, but that is expected to have a longer timeline. Due to the standard-setting process, we do not expect new, final standards until 2012 at the earliest. Ernst & Young has responded to each of these consultations, and the *Point of view* highlights the key points set forth in these letters.⁴

¹ IAASB, Consultation Paper, *Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change*, May 2011.

² PCAOB, *Concept Release on Possible Revisions to PCAOB Standards Related to Reports on Audited Financial Statements*, June 2011.

³ The debate is not limited to the IAASB and the PCAOB, as others such as the UK Financial Reporting Council and the European Commission have initiatives under way that include consideration of the form and substance of the auditor's report.

⁴ The Ernst & Young comment letter to the IAASB is available [here](#) and the letter for the PCAOB is available [here](#).

Key points

- ▶ **All potential changes to auditor reporting should be evaluated against a core set of principles that seek to keep investor's interests and audit quality at the forefront.**

In a letter to the PCAOB dated 9 June 2011, the US Center for Audit Quality outlined five overarching principles that should guide the development of any changes to the auditor's reporting model:

- ▶ Auditors should not be the original source of disclosure about the entity; management's responsibility should be preserved in this regard.
- ▶ Any changes to the reporting model need to enhance, or at least maintain, audit quality.
- ▶ Any changes to the reporting model should narrow, or at least not expand, the expectations' gap.
- ▶ Any changes to the reporting model should add value and not create investor misunderstanding.
- ▶ Auditor reporting should focus on the objective rather than the subjective.

In our view, these principles support reporting enhancements for investors in a manner that is both meaningful and practical. Therefore, any potential changes to auditor reports should be derived from or consistent with these principles.

- ▶ **We support a single standard auditor's report that would be used for all entities globally, regardless of type or size of the entity.**

We believe that comparability is important for global investors and global markets; therefore, the auditor's report should be as consistent as possible across jurisdictions. The key elements of such a report should include:

- ▶ A clear expression of the auditor's opinion as to whether the financial statements, taken as a whole, are presented fairly in accordance with the applicable financial reporting framework
- ▶ Clarification of the responsibilities of management and the auditor

Although we recognize that certain differences in auditor reporting standards will continue to exist, unnecessary divergence in IAASB and PCAOB requirements (as well those of other jurisdiction-level standard-setters or regulators) could cause confusion and lead to inappropriate inferences about an entity's financial statements, audit quality and the nature of assurance provided.

- ▶ **For corporate reporting to be more meaningful to users, potential changes need to be considered holistically across the entire range of communications that are provided to users of financial information.**

The auditor's report is one element of the broader corporate reporting framework, which collectively provides appropriate and reliable information to users of the financial statements. We believe, therefore, that changes to auditor reporting should be made in the context of potential improvements to the total package of corporate financial reporting, including potentially expanded reporting by the audit committee, on which the auditors could report.

We encourage the IAASB, PCAOB and other standard-setters (e.g., the International Accounting Standards Board and the Financial Accounting Standards Board) and regulators to collaborate on initiatives to improve the nature and extent of corporate reporting as a whole, consulting with both preparers and users. Such a coordinated effort would help changes in auditor reporting more successfully address the information gap experienced by some users and mitigate an inappropriate expansion of the auditor's role.

Exploring the options for change

The IAASB and PCAOB consultations raised several potential options for changes to auditor reporting. We have evaluated the potential changes against the core principles described above and provided our views to each standard-setter accordingly, as follows:

- ▶ **We support an expanded use of emphasis of matter paragraphs in the standard auditor's report.**

Financial statement users have noted that, because the number and types of financial statement disclosures continue to grow, it is often difficult to identify those matters that are truly significant. Some users have noted that auditors can help them better focus their analyses. To address this demand, we support expanded use of emphasis of matter paragraphs for the purpose of highlighting and directing users to certain areas within the financial statements that:

- ▶ The auditor believes are significant to the users' understanding of the audited financial statements (e.g., an accounting policy or practice that has a significant effect on the entity's financial reporting, or a highly subjective accounting estimate)
- ▶ Received emphasis in the audit process (e.g., subject to discussion with the audit committee or those charged with governance, or required significant audit effort unique to the entity)

To achieve these objectives, the use of emphasis of matter paragraphs should be based on suitable, well-defined criteria for auditors to apply judgment in identifying matters to be emphasized. Importantly, we do not believe that such emphasis of matter paragraphs should include subjective auditor commentary about the entity or the audit.

- ▶ **We support adding clarifying language to the standard auditor's report to enhance investors' and other users' understanding of the audit.**

Many investors and other users of financial statements have suggested that adding clarifying language to the standard auditor's report could enhance users' understanding of an audit. We agree and strongly support clarifying certain terminology in the standard auditor's report, such as reasonable assurance, materiality and material misstatement, among others. We also support clarifying and expanding the descriptions of management's and the auditor's responsibilities in the standard auditor's report. Among the clarifications that we have suggested are the following:

- ▶ Auditor's responsibilities related to fraud
- ▶ Management's responsibility for preparation of the financial statements and disclosures
- ▶ Auditor's responsibility for financial statement disclosures
- ▶ Management's and auditor's responsibilities for other information in documents containing the audited financial statements
- ▶ Auditor independence

- ▶ **We do not support changes that would require subjective auditor commentary about the entity's financial statements or the audit.**

We believe that any changes to the auditor reporting model requiring auditors to provide subjective views or commentary on financial reporting matters or the audit are not appropriate for general purpose auditor's reports. Accordingly, we do not support the so-called "Auditor's Discussion and Analysis" (AD&A) alternative discussed in the PCAOB consultation.

We believe the AD&A outlined by the PCAOB would present several significant challenges and have potentially adverse consequences. Principally, we do not agree that subjective views on financial reporting matters (including thoughts on "close calls") or the audit can be appropriately conveyed and understood in the absence of an effective two-way dialogue. We also question whether an appropriate and practical framework could be developed and consistently followed for such disclosures to be meaningful for the reader, whether such disclosures would stifle communication between the auditor and the audit committee, and whether the additional focus on reporting as opposed to execution would hinder audit quality.

Points of debate

Should auditors increase their involvement with, or assurance on, all or certain portions of information beyond an entity's financial statements?

This option is worth exploring. Some investors have noted that they use sources of financial and other information beyond an entity's financial statements (e.g., earnings releases, key performance indicators, management discussions and analyses) and are looking for auditor involvement with, or assurance on, all or certain portions of this other information – particularly the most critical, subjective matters affecting a company's financial statements. The PCAOB has sought input on the possibility of auditor assurance on the Management Discussion & Analysis (MD&A) that is required under US Securities and Exchange Commission (SEC) reporting. Given investor emphasis on the most critical, subjective matters in a company's financial statements, we believe there may be value in separate auditor assurance on an issuer's disclosure of its critical accounting policies and estimates within MD&A, and we more generally support further exploration of the costs and benefits of enhancing the auditor's role in relation to information beyond the financial statements.

Would expanded reporting by management or audit committees address investors' needs for additional or better information?

Potentially. One option for providing additional information to users is through expanded reporting by management or those charged with governance (e.g., audit committees) in conjunction with expanded reporting by the independent auditor. For example, the UK Financial Reporting Council has issued a consultation document, *Effective Company Stewardship: Enhancing Corporate Reporting and the Audit*, which explores an enhanced corporate governance reporting model. Under this model, the audit committee would report publicly about its oversight responsibilities for the integrity of the external auditor on the completeness and reasonableness of the audit committee's report. The IAASB also explored this option in its consultation document.

We believe these options are worth pursuing, but they would require further analysis of the benefits and costs, including the extent of demand for such reporting and possible assurance. Among other things, these options would increase the scope of auditor's responsibilities and require the development of appropriate standards.

How can changes in auditor reporting be implemented consistently and in a timely manner across jurisdictions?

Certain changes in auditor reporting can be more readily implemented in the near term, while other options may require further research and collaboration before any standard-setting activities move forward. As stated previously, we believe that any changes to auditor reporting should be considered as part of efforts to improve corporate reporting generally. Therefore, we encourage the

Contacts

Global Public Policy

Beth Brooke +1 202 327 8050

Felice Friedman +1 202 327 6253

Americas

Les Brorsen +1 202 327 5968

EMEIA

Jeremy Jennings +32 2 207 1472

Asia-Pac

Tony Smith +612 6267 3997

Japan

Makoto Usui +81 3 3503 1113

PCAOB and IAASB, as well as other policy-makers who are considering these issues, to coordinate efforts and undertake a multi-staged approach to enhancing auditor reporting in the context of initiatives to improve information provided to users of the financial statements.

However, we do not believe that a collaborative longer term effort should prevent some needed improvements to the auditor's reporting model in the near term. We believe that changes related to providing more clarifying language within the standard auditor's report and the expanded use of emphasis of matter paragraphs could be implemented in the relatively short term. For example, these changes could be implemented through changes in auditing standards alone and undertaken cost-effectively.

Other options, such as information beyond the audited financial statements, present challenges due to the need for collaboration among regulators and the need for further analysis of the demand and value of the options. We therefore see them as longer-term possibilities. We have encouraged standard-setters and regulators to explore change in these areas.

Ernst & Young

Assurance | Tax | Transactions | Advisory

About Ernst & Young

Ernst & Young is a global leader in assurance, tax, transaction and advisory services. Worldwide, our 152,000 people are united by our shared values and an unwavering commitment to quality. We make a difference by helping our people, our clients and our wider communities achieve their potential.

Ernst & Young refers to the global organization of member firms of Ernst & Young Global Limited, each of which is a separate legal entity. Ernst & Young Global Limited, a UK company limited by guarantee, does not provide services to clients. For more information, please visit www.ey.com.

© 2011 EYGM Limited.

All Rights Reserved.

This publication contains information in summary form and is therefore intended for general guidance only. It is not intended to be a substitute for detailed research or the exercise of professional judgment. Neither EYGM Limited nor any other member of the global Ernst & Young organization can accept any responsibility for loss occasioned to any person acting or refraining from action as a result of any material in this publication. On any specific matter, reference should be made to the appropriate advisor.